

Camerasurveillance in de klas

Een onderzoek door Rogier Bos, Erik Jansen, Wouter Spoor, Wim Rutten als onderdeel van hun opleiding aan het IVLOS tot docent.

Begeleiding: Caroliene van Waveren Hogervorst

Juni 2010

1. Inhoudsopgave

1.	Inhoudsopgave	1
2.	Inleiding	1
3.	Juridische aspecten	2
4.	Methode.....	3
4.1.	Docentenenquête	3
4.2.	Leerlingenenquête	4
5.	Resultaten docentenenquête	4
5.1.	Samenvatting	4
5.2.	Overzicht	4
5.3.	De dreigende/preventieve werking van camerasurveillance	5
5.4.	Nasleep versus lesonderbrekingen	5
5.5.	Een goede sfeer en tegen repressie.....	6
5.6.	Verschillen tussen oudere en jongere docenten	6
5.7.	Privacy.....	6
5.8.	Ethische aspecten	7
6.	Resultaten leerlingenenquête.....	7
6.1.	Samenvatting	7
6.2.	Overzicht	7
6.3.	Gevolgen met betrekking tot het leerling-type.....	8
6.4.	Gevolgen met betrekking tot de klassencultuur	12
6.5.	Gevolgen met betrekking tot de sfeer	13
6.6.	Gevolgen met betrekking tot de beleving van privacy.....	13
7.	Conclusie	13
8.	Referenties.....	14

2. Inleiding

Het handhaven van de orde in de klas is een belangrijk onderdeel van de praktijk van docent. Het is vermoedelijk niet overdreven om te stellen dat 20% tot 60% van alle uitingen van docenten in de klas daarop gericht zijn. Typisch aan deze uitingen is dat ze tamelijk repetitief van aard zijn. Sterker nog: om de rechtvaardigheid te garanderen is het goed wanneer ordehandhaving volgens een vast protocol plaatsvindt, zoals een goed gehanteerde correctieladder [9]. Door sommige docenten wordt ordehandhaving als een vervelend onderdeel van hun werk gezien, zeker wanneer hun aandacht er te veel door wordt opgeëist. Sinds de industriële revolutie probeert men repetitieve vervelende onderdelen van arbeid te automatiseren. Het is dus geen onlogische vraag om te stellen of de ordehandhaving in de klas niet door een geautomatiseerd systeem kan worden overgenomen om de docent te ontlasten.

Een van de eenvoudigst te realiseren systemen is het installeren van surveillancemcamera's in de klas. Deze zouden de druk op de docent verminderen om alles wat in de klas gebeurt te registreren (en daar direct op te reageren). Dit zou allerlei praktische voordelen kunnen bieden, waar we later op in zullen gaan. In ieder geval zou er meer tijd en aandacht voor de docent over kunnen blijven om zich te richten op andere aspecten van zijn beroep, zoals het vormgeven van de les.

Het aantal surveillancemcamera's in het publieke domein is de afgelopen 10 jaar flink gestegen. In een onderzoek [1b] uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek in 2003 blijkt dat van de 470 onderzochte gemeenten 19% cameratoezicht heeft. Met name grote gemeenten hebben relatief veel camera's. In 44% van de gemeenten is vooraf overleg geweest met de omwonenden. In bijna alle gevallen stemden bewoners in met toepassing van cameratoezicht, al dan niet onder speciale condities, of hadden deze er zelf om gevraagd. In de overige gevallen was er meestal geen sprake van directe omwonenden.

Dit onderzoek gaat over camerasurveillance in de klas. De technische mogelijkheden om cameratoezicht in de klas in te voeren zijn aanwezig. De modernste *smartboards* worden zelfs al met ingebouwde camera uitgevoerd. Uitgebreid zoeken leverde geen eerder uitgevoerd onderzoek op naar de mening van docenten en leerlingen over camerasurveillance in de klas. Wat vinden docenten van camerasurveillance in de klas? Vinden zij het een wenselijk dan wel ethisch verantwoord idee? Wat zien zij als de voor- en nadelen van camerasurveillance? Dit zijn de hoofdvragen die we stellen in dit onderzoek. Daarnaast proberen we het antwoord dat docenten geven te koppelen aan hun overtuigingen en in beperkte mate aan personalia (de leeftijd van de docent).

Daarnaast onderzoeken we of leerlingen het idee hebben dat camerasurveillance effectief zou zijn. Over de effectiviteit van cameratoezicht in het publieke domein lopen de meningen uiteen (zie [1b] voor een onderzoek in Nederland en [1f] voor de bespreking van een Brits onderzoek). We proberen hierbij een verband te leggen tussen het type leerling en zijn mening over camerasurveillance. Zouden drukke leerlingen eerder tegen cameratoezicht zijn?

Onze hypothese is dat ook bij cameratoezicht in de klas de effectiviteit door docenten en leerlingen betwijfeld zal worden (net als in de openbare ruimte). Wij vermoeden dat ze bovendien problemen zullen hebben omtrent privacy, aangezien het klaslokaal niet de karakteristieken van een openbare ruimte heeft; het is een plek waar docenten en leerlingen zich soms kwetsbaar opstellen. Onze hypothese is dus dat camerasurveillance in de klas zal worden afgekeurd, op zowel praktische als ethisch gronden..

Voor dit onderzoek hebben we vragenlijsten afgenomen bij docenten en leerlingen van twee verschillende Nederlandse middelbare scholen: een gymnasium en een scholengemeenschap (VMBO, HAVO, VWO), de laatste betreft een vernieuwingschool.

3. Juridische aspecten

Voor we verder gaan bespreken we kort het wettelijk kader voor camerasurveillance. Is dit überhaupt toegestaan in het klaslokaal? Volgens de Wet Heimelijk Cameratoezicht (7, 8) is het wettelijk toegestaan om vaste camera's in niet-openbare ruimten (zoals scholen) te plaatsen, mits dat kenbaar is voor de aanwezige personen en de beelden niet toegankelijk zijn

voor anderen zonder toestemming van de betrokkenen. Er moet dus toestemming gevraagd worden voor het *live* doorsturen via internet (*streaming*) van de beelden naar derden (bijvoorbeeld de directie van de school of de ouders). Dit betekent dat het wettelijk is toegestaan om surveillancamera's in klassen te gebruiken. Onder camera's wordt verstaan: ieder technisch hulpmiddel waarmee afbeeldingen gemaakt kunnen worden. Hieronder vallen alle soorten foto-, film- en videocamera's (inclusief webcams, camera's in mobiele telefoons en bewakingscamera's). Het maakt niet uit of de afbeelding analoog of digitaal wordt opgeslagen en of deze na een bepaalde tijd weer wordt gewist.

4. Methode

Aangezien dit onderzoek een verkennend karakter heeft zijn zowel vragenlijsten als interviews goede onderzoeksmiddelen. Een interview heeft als voordeel dat het een opener karakter heeft dan een vragenlijst. De geïnterviewde komt met argumenten voor of tegen camerasurveillance die tijdens het gesprek in hem of haar opkomt. Op deze manier is het mogelijk te achterhalen welke argumenten spontaan in docenten opkomen. Bovendien is het mogelijk dieper op deze argumenten door te vragen. Vragenlijsten zoals door ons gebruikt hebben een gesloten karakter. Een voordeel is namelijk dat we, door meer sturend op te treden, de mening van de respondent kunnen vragen over argumenten die hij zelf niet had gevonden. Ten tweede was de beschikbare tijd voor onderzoek beperkt en maken enquêtes het mogelijk een groter aantal personen te ondervragen.

4.1. Docentenenquête

Er zijn 25 docenten geënquêteerd: tien op een vernieuwingschool (VMBO/HAVO/VWO) met een relatief vrij karakter en vijftien op een gymnasium met een relatief traditioneel karakter (met een christelijke denominatie). Beide scholen zijn gesitueerd in de regio Utrecht, dus in of nabij een grote stad. De enquête bestaat uit zo'n 35 vragen, verdeeld in 6 groepen. Na de personalia worden 2 kernvragen gesteld:

1. Bent u voor of tegen het gebruik van cameratoezicht in de klas ten behoeve van ordehandhaving?
2. Vindt u het ethisch verantwoord om camerasurveillance te hebben in de klas?

Daarna volgen 4 groepen van gesloten (ja/nee)-vragen onder kopjes: praktische voordelen, praktische nadelen, ideële en persoonlijke bezwaren en ideële redenen voor cameratoezicht in de klas. Na elk groepje was gelegenheid om zelf voor- en nadelen toe te voegen. Tot slot is bevraagd hoe ver docenten zouden willen gaan in het beschikbaar maken van de beelden.

Het idee is dat docenten op deze eerste 2 vragen reageren vanuit een "gut-feeling": een oordeel zonder bewuste reflectie vooraf, maar op basis van common sense en emoties. Door vervolgens gesloten vragen te stellen dwingen we de enquêteerde zijn oordeel nader te onderzoeken en te rationaliseren. Op deze wijze krijgen we een beeld wat de achterliggende overwegingen van de docenten zijn zoals ze die hebben of vormen tijdens het invullen van de vragenlijst.

Een eerste versie van de enquête koppelde de mening van de docenten aan hetgeen zij beoogden te bereiken met de werksfeer in de klas. Na een pretest met 3 docenten is besloten hiervan af te zien, omdat de enquête hierdoor te onaantrekkelijk werd om in te vullen.

4.2. Leerlingenenquête

Er zijn 32 leerlingen geënquêteerd. De leerlingen zijn willekeurig gekozen uit drie verschillende HAVO-3 klassen in een school met een vernieuwend karakter in de regio Utrecht. De enquêtes betreffen 33 gesloten vragen, aan het eind van de vragenlijst hadden de leerlingen de mogelijkheid om aanvullende opmerkingen te plaatsen. De vragen zijn twee keer getest: één keer in het gezin van een van de auteurs (door twee jongens, 2de en 4de klas VWO) en, na een eerste aanpassing, een tweede keer bij twee leerlingen uit de onderzoeksgroep. De vragenlijst is hierop opnieuw aangepast: de taal is meer gericht op de leerlingen en bij een aantal vragen is een tussenoptie voor de antwoorden gecreëerd zoals 'weet niet', 'geen van beide', 'maakt niets uit' of 'hangt ervan af'.

5. Resultaten docentenenquête

5.1. Samenvatting

Van de geënquêteerden is 56% tegen camerasurveillance in de klas, 36% twijfelt en 8% is voor. Twijfelaars laten zich vooral leiden door hun ideële bezwaren. Tegenstanders hebben zowel ideële als praktische bezwaren.

De door docenten gesteunde argumenten voor zijn:

- Behulpzaamheid bij het oplossen van conflicten
- Minder gevaar voor spieken
- Een grotere transparantie van wat er in de klas gebeurt.

De gesteunde bezwaren zijn

- Nasleep kost veel tijd
- De sfeer wordt grimmiger
- Te repressief
- Privacy van leerlingen en docenten in gevaar.

70% van de geënquêteerden vindt camerasurveillance ethisch niet verantwoord. De rest wel. De belangrijkste ethische argumenten tegen hebben met repressie en privacy te maken, beide gerelateerd aan individuele vrijheid.

5.2. Overzicht

In tabel 1 zijn de opvallendste resultaten uitgelicht wat betreft voordelen van cameratoezicht.

Tabel 1 Overzicht ondersteunde en verworpen voordelen van cameratoezicht volgens docenten

<i>Ondersteunde praktische voordelen</i>	ja	Nee
1) Behulpzaam bij oplossen conflicten in de klas	72%	28%
2) Minder spieken in de klas	62%	38%
<i>Verworpen praktisch voordelen</i>		
1) Beter zicht op wat in de klas gebeurt	44%	56%
2) Meer ordeverstoringen in de klas kunnen voorkomen	32%	68%
<i>Ondersteunde ideële voordelen</i>		
1) Grotere transparantie van wat in de klas gebeurt	65%	35%

<i>Verworpen ideële voordelen</i>		
1) Grotere rechtvaardigheid in de klas	48%	52%

In tabel 2 staat een overzicht van de belangrijkste nadelen van cameratoezicht in de klas.

Tabel 2 Overzicht van ondersteunde en verworpen bezwaren tegen cameratoezicht volgens docenten

<i>Ondersteunde praktische nadelen</i>		
1) De nasleep kost veel tijd	84%	16%
2) Sfeer in de klas wordt grimmiger	58%	42%
<i>Verworpen praktische nadelen</i>		
1) Camera veroorzaakt lesonderbrekingen	24%	67%
	ja	nee
<i>Ondersteunde ideële en persoonlijke bezwaren</i>		
1) Tegen repressie	68%	32%
2) Leerlingen moeten de ruimte krijgen	84%	16%
3) Privacy docenten	52%	48%
4) Privacy leerlingen	60%	40%
<i>Verworpen ideële en persoonlijke bezwaren</i>		
1) Docent wil geen bemoeienis met zijn les	36%	64%

5.3. De dreigende/preventieve werking van camerasurveillance

Opvallend is dat docenten niet geloven dat ordeverstoringen voorkomen kunnen worden door camerasurveillance. Een meerderheid ontkent hiermee dat leerlingen gevoelig zouden zijn voor een dreigende werking van de camera. Ook leerlingen ontkennen dit (zie bespreking leerlingenenquête). Die dreiging zou moeten komen van het feit dat het gedrag wordt vastgelegd en/of digitaal doorgestuurd en leerlingen dus op later tijdstip én door derden (directie/ouders) ter verantwoording kunnen worden geroepen. Het idee is dat via de camera het gezag van de docent wordt aangevuld met dat van de directie en de ouders. Bovendien kan de veroordeling van gedrag door docent, directie of ouders op een later tijdstip komen.

Volgens het eerder geciteerde onderzoek [1b] uit 2003 is er in 46% van de gemeenten waar cameratoezicht wordt toegepast een afname van vermogensdelicten als gevolg daarvan. In 35% van de gemeenten een afname van de geweldsdelicten. Vergelijkbaar onderzoek in Engeland in 2000 (cf. [1f]) leverde een beeld van wisselend succes. Uit dit onderzoek blijkt dat het duidelijk kenbaar maken van de aanwezigheid van de camera leidt tot een afname van delicten. Het onderzoek [1b] meet ook een afname van het onveiligheidsgevoel en een groter aantal opgeloste zaken in 27% van de gemeenten. Dit laatste pas bij het beeld dat docenten hebben dat er meer conflicten opgelost zouden kunnen worden, als er cameratoezicht plaatsvindt.

5.4. Nasleep versus lesonderbrekingen

Het feit dat je via de camera het gezag in de klas uitbreidt tot schoolleiding en ouders en bovendien de beelden lang beschikbaar blijven betekent onvermijdelijk een nasleep van ordeverstoringen. Je maakt het mogelijke meer verstoringen naderhand aan te pakken en daar meer mensen bij te betrekken. Dit betekent meer werk achteraf voor meer mensen. Het is dus

goed te begrijpen dat veel docenten zich zorgen maken om de nasleep. Ze zijn niet zo bezorgd over extra onderbrekingen tijdens de les. Toch is het goed denkbaar dat leerlingen reageren op de aanwezigheid van de camera, of misschien ter plekke de beelden willen terugzien om hun onschuld te bewijzen. Vermoedelijk is de inschatting van docenten dat de camera grotendeels genegeerd gaat worden, door zowel leerlingen als door henzelf. Als dit gebeurt gaat uiteraard ook de dreigende werking van een camera verloren. De effectiviteit van cameratoezicht hangt af van of het daadwerkelijk gebruikt wordt en dit kost tijd, een kostbaar goed.

5.5. Een goede sfeer en tegen repressie

Veel docenten hechten aan een sfeer in de klas, waarin ruimte is voor de leerling. Ze vinden dat goed gedrag moet worden uitgelokt in plaats van afgedwongen. Repressie past niet binnen dit plaatje. Cameratoezicht is een repressiemiddel. Het perkt de mogelijkheden van de leerlingen om iets stiekem te doen in. Ook blijft de dreiging van consequenties van hun daden langer hangen dan normaal. Die consequenties kunnen ineens ook van hun ouders en de schoolleiding komen. De normale verhouding tussen de klas (de individuele leerlingen) en de docent wordt verstoord. De normale menselijke maat in die verhouding wordt onpersoonlijker via de registratie van de beelden met de aanwezige camera. Je weet niet wie daar “aan de andere kant van de camera” de beelden in de gaten zit te houden. Uit mondelinge reacties van respondenten blijkt dat zij cameratoezicht associëren met het boek “1984” van George Orwell, waarin de staat volledig contrôle over haar burgers uitoefend o.a. met behulp van camerasurveillance . Veel docenten verwachten dat de sfeer grimmiger wordt en ook leerlingen verwachten dit (zie de resultaten van de leerlingenenquête hieronder).

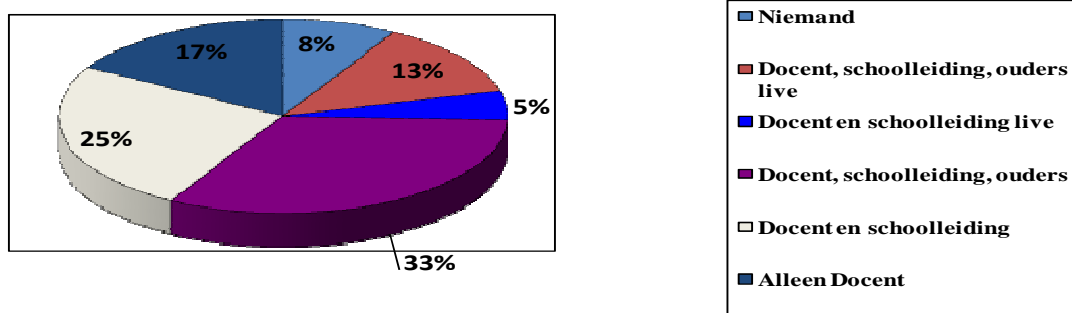
5.6. Verschillen tussen oudere en jongere docenten

De antwoorden op de eerste twee vragen, de hoofdvragen, zijn gelijkmatig verdeeld over de leeftijden. Daarnaast komen echter nog een aantal aardige verschillen aan het licht tussen oudere en jongere docenten. Zo denken enkele jonge docenten dat cameratoezicht henzelf meer gezag zal verschaffen en ordeverstoringen zal helpen voorkomen. Oudere docenten denken juist dat camerabeelden hun weinig informatie zal geven en een vertekend beeld van de klas zullen geven. Vooral oudere docenten denken dat cameratoezicht eerder iets is voor hun (jongere) collega's. In het algemeen is 30% van de docenten dit van mening. Tot slot zijn vooral oudere docenten tegen repressie, maar vinden zij strikte controle een goed middel om ordeverstoringen te voorkomen.

5.7. Privacy

Docenten maken zich zorgen om de gevolgen van cameratoezicht voor de privacy van leerlingen en van zichzelf. Privacy betekent dat men dingen kan doen zonder dat de buitenwereld daar inbreuk op maakt of zelfs weet van heeft. Men kan op principiële gronden , maar ook om praktische reden bezorgd zijn om privacy. Docenten blijken voornamelijk te hechten aan principiële redenen, zoals de persoonlijke vrijheid van leerlingen. Het heeft niet te maken met de mogelijkheid dat de docent niet tevreden zou zijn over zijn eigen lessen. Wel blijkt dat vooral oudere (50+) docenten liever geen bemoeienis van derden met hun les willen. Wellicht dat jongeren meer gewend zijn aan een camera in de klas naar aanleiding van hun opleiding, of dat oudere docenten zich meer zouden schamen als hun minder goede lessen openbaar zouden worden.

Figuur 1: Wie mogen de beelden zien als er cameratoezicht is?

8% wil dat niemand de beelden ziet, dit zijn duidelijk tegenstanders. 13% van de docenten vindt dat de beelden voor alle partijen te zien moet zijn op internet via *live streaming*. $17+25+32=74\%$ vindt dat de beelden wel voor alle partijen beschikbaar moeten zijn maar niet live.

5.8. Ethische aspecten

Zoals genoemd vindt 70% van de geënquêteerde docenten cameratoezicht ethisch onverantwoord. Ook morele oordelen komen vaak tot stand door een “gut”-feeling. De morele oordelen van personen kunnen wel samenhang vertonen en gestoeld zijn op een onderliggend ethisch denksysteem, zoals het ethisch egoïsme, hedonisme of het utilitarisme [10]. De enquête tracht in beperkte mate te achterhalen wat de achterliggende ethische intuïties of principes zijn van de docenten. Er komt vooral helder naar voren dat docenten waarde hechten aan individuele vrijheid van leerlingen en van zichzelf. Ook privacy is tenslotte een vorm van individuele vrijheid. Dit is een duidelijk teken van een individualistisch standpunt: de rechten van het individu worden boven die van de groep geplaatst. Dit lijkt verrassend in een klaslokaal, waar het groepsproces (het leren) een belangrijke rol speelt. Het is daarentegen een heldere weerslag van een geïndividualiseerde maatschappij.

6. Resultaten leerlingenenquête

6.1. Samenvatting

Uit ons onderzoek onder leerlingen blijkt dat ook zij geen heil zien in camerasurveillance in de klas als hulpmiddel bij het bewaren van de orde. Bovendien vermoeden zij niet dat zij hun gedrag zullen aanpassen als zij eraan onderworpen worden. Verder komt uit het onderzoek naar voren dat leerlingen vinden dat cameratoezicht hun privacy geschendt.

6.2. Overzicht

In dit deel beschrijven we de resultaten van de leerlingenenquête: de effecten die leerlingen verwachten als videocamera's gebruikt gaan worden om de orde in de klas te handhaven. De vragen en uitslagen van de enquête zijn weergegeven in tabellen 1 t/m 3. Uit deze tabellen blijkt dat, als er cameratoezicht zou komen, het merendeel van de leerlingen verwacht:

1. Zich niet beter op haar of zijn gemak gaat voelen (vraag 1)
2. Niet beter gaat presteren (vragen 2 en 4)
3. Dat de orde in de klas niet toe zal nemen (vraag 3), dus dat er geen preventieve werking van een ‘voortdurend waakzaam oog’ zal uitgaan.

Bovendien vinden de meesten dat

4. Hun privacy in het geding komt (vragen 9 en 28 t/m 33).

De leerlingen verwachten dus het plaatsen van camera's niet zal resulteren in meer orde in de klas. Dit zou samen kunnen hangen het feit dat adolescenten wellicht relatief ongevoelig zijn voor straf, die hieruit zou kunnen volgen. Ook Eveline Crone geeft in haar boek *Het Puberbrein* ([6]) aan dat de hersenen van adolescenten vooral gevoelig voor stimulatie en beloning, nauwelijks voor straf.

Verder ervaren leerlingen een camera als schending van privacy, hetgeen bij sommigen als zeer negatief wordt ervaren. (Dit blijkt met name uit enkele opmerkingen die leerlingen aan het eind van de vragenlijst geplaatst hebben (Tabel 4)). Dit is opmerkelijk daar over het plaatsen van camera's op vrij toegankelijke plaatsen in de samenleving vrijwel geen discussie (meer) plaats lijkt te vinden [1].

In het navolgende worden deze resultaten beschouwd met betrekking tot:

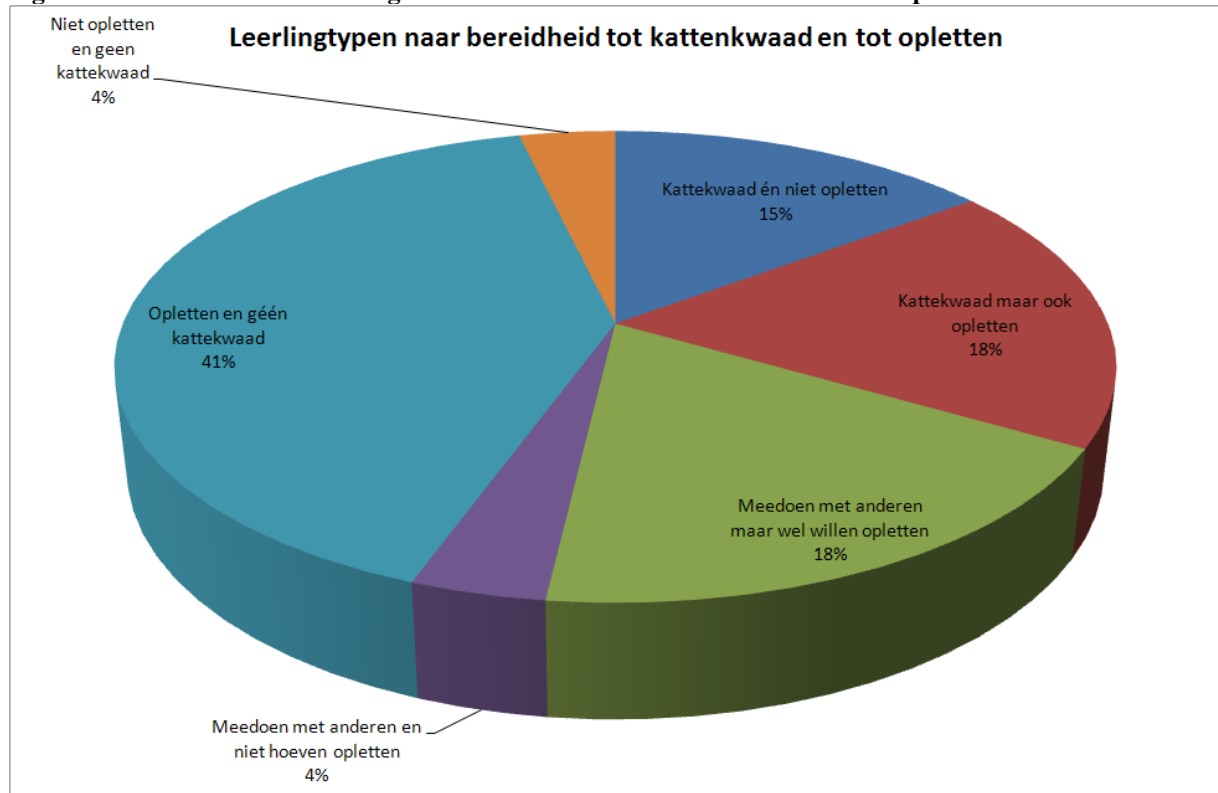
1. Het type leerling (vragen 13 t/m 19 en 26) en refererend naar hun thuiscultuur (vragen 20 - 22)
2. De cultuur van de klas (vragen 14, 16, 26 en 27)
3. Tevens is getracht te achterhalen hoe de sfeer in de klas volgens leerlingen gaat veranderen als er een camera geplaatst zou worden (vragen 6, 8, 10 en 11), en
4. Wordt de beleving van privacy besproken (vragen 9 en 28 t/m 33).

6.3. Gevolgen met betrekking tot het leerling-type

Met gebruikmaking van de vragen 13 ('Ik vind het leuk om kattenkwaad uit te halen tijdens de les') en 19 ('Ik wil graag opletten tijdens de les') zijn de ondervraagde leerlingen geclassificeerd.

Van de 11 leerlingen (34% van de ondervraagden) die aangeven vanuit zichzelf graag kattenkwaad uit te halen vindt 73% (8 leerlingen) het leuk om de leraar in de maling te nemen

Figuur 2: Classificatie van leerlingen m.b.t. bereidheid tot kattenkwaad en tot opletten

en 36% (4 leerlingen) vindt het grappig dat de leraar boos wordt (allen 'sowieso'). Van de 21 leerlingen die aangeven dat ze op willen letten (66%) vinden de meesten (13 leerlingen, 62%) het daarentegen niet leuk om de docent in de maling te nemen. Ook van deze groep vindt 29% (6 leerlingen) het grappig als de leraar boos wordt maar, in tegenstelling tot de eerste groep, 2/3 hiervan op een klasgenoot (wellicht op de raddraaiers?). Uit het bovenstaande valt af te leiden dat het voor de docent weinig zin heeft om kwaad te worden, ook Thom Somers raadt dit af [2].

Naar aanleiding van de betreffende vragen kunnen we de leerlingen indelen in groepen (Figuur 2). De vier grootste groepen zijn:

1. Leerlingen die op willen letten en geen behoefte hebben om kattenkwaad uit te halen (41%), zie Tabel 3
Van deze groep leerlingen geeft ongeveer de helft aan dat ze, in geval van een conflict met de leraar, van hun ouders altijd gelijk krijgen, voor de andere helft wisselt de houding van de ouders. De meesten vertellen thuis alles en meestal reageren de ouders neutraal. 36% geeft aan zich te schamen als ze straf krijgen, de helft geeft aan ongevoelig te zijn voor straf.
2. Leerlingen die kattenkwaad uithalen maar toch ook op willen letten (18%), zie Tabel 4
Deze leerlingen aan dat hun ouders, in geval van een conflict tussen leerling en docent, aan de kant van hun dochter of zoon te staan. Ongeveer de helft vertelt thuis alles waarbij hun ouders dan neutraal reageren. De meeste leerlingen van deze categorie verwachten dat een camera bij deze groep niets zou helpen. Allen zeggen dat ze ongevoelig voor straf zijn.
3. Leerlingen die op willen letten maar qua kattenkwaad (soms) meedoen met anderen (18%), zie Tabel 5
Deze leerlingen zijn weliswaar serieus maar lijken dus te worden afgeleid door hun klasgenoten. De houding van het thuisfront is wisselend. Ongeveer de helft vertelt thuis alles (de andere helft dus niet). In beide gevallen reageren de ouders neutraal.

Ook zij geven aan te verwachten dat een camera als preventiemiddel niet zal gaan helpen. Ook hier zeggen ze allemaal dat straf hen iets doet.

4. Leerlingen die kattenkwaad uithalen en niet op willen letten (15%), zie Tabel 6
Opmerkelijk is dat deze leerlingen aangeven dat hun ouders in geval van een conflict meestal de kant van de leraar zullen kiezen. Zij vertellen thuis niet alles wat ze op school uithalen, maar als ze dat wel zouden doen dan verwachten ze dat hun ouders boos worden of geen reactie geven. Juist voor deze groep is het wellicht te verwachten dat er van camera's een preventieve werking uitgaat omdat videobeelden achteraf ter confrontatie en bewijs gebruikt kunnen gaan worden. Toch lijkt dit geenszins het geval: de leerlingen van deze groep geven aan dat ze in de klas niet beter hun best zullen gaan doen. Ook hier blijkt dat straf geen van hen iets kan schelen.

Tabel 3: Leerlingen die op willen letten en geen behoefte hebben om kattenkwaad uit te halen

- Aantal: 11 (41% van de ondervraagden)
- Thuiscultuur:
 - Ouders kiezen de kant van de leraar
 - 'Ja, sowieso' 9%
 - 'Hangt ervan af' 27%
 - 'Geen van beiden' 18%
 - 'Nee, ze geven mij gelijk' 45%
 - Vertellen thuis alles wat zij/hij uitspookt op school
 - Ja: 64%
 - Nee: 36%
 - De ouders
 - Worden boos: 9%
 - Reageren neutraal: 82%
 - Vinden alles grappig: 9%
- Als ik straf krijg dan
 - Vind ik mezelf stoer: 9%
 - Kan me dat niets schelen: 55%
 - Schaam ik me: 36%
- Helpt een camera?
 - Ik ga dan beter mijn best doen: Nee / maakt niets uit: 91%
 - Ik ga dan minder klooiën: Nee / maakt niets uit 100%.

Tabel 4: Leerlingen die kattenkwaad uithalen maar toch ook op willen letten

- Aantal: 5 (18% van de ondervraagden)
- Thuiscultuur:
 - Ouders kiezen de kant van de leraar:
 - 'Nee, ze geven mij gelijk': 100%
 - Vertellen thuis alles wat ze uitspoken op school:
 - Ja 60%
 - Nee: 40%
 - De ouders worden dan niet boos, noch vinden ze alles grappig: 100%
- Als ik straf krijg dan kan me dat niets schelen: 100%
- Helpt een camera?
 - Ik ga dan beter mijn best doen: Ja 20%, Nee 80%
 - Ik ga dan minder klooiën: Ja 20%, Nee / Maakt niets uit 80%.

Tabel 5: Leerlingen die op willen letten maar qua kattenkwaad (soms) meedoen met anderen

- Aantal: 5 (19% van de ondervraagden)
- Thuiscultuur:
 - Ouders kiezen de kant van de leraar
 - 'Ja, sowieso' 20%
 - 'Hangt ervan af' 60%
 - 'Nee, ze geven mij gelijk' 20%
 - Vertellen thuis alles wat zij/hij uitspookt op school
 - Ja: 60%
 - Nee: 40%
 - De ouders reageren neutraal: 100%
- Als ik straf krijg dan kan me dat niets schelen: 100%
- Helpt een camera?
 - Ik ga dan beter mijn best doen: Nee / maakt niets uit
 - Ik ga dan minder klooiën: Nee / maakt niets uit.

Tabel 6: Leerlingen die kattenkwaad uithalen en niet op willen letten

- Aantal: 4 (15% van de ondervraagden)
- Thuiscultuur:
 - Ouders kiezen de kant van de leraar:
 - 'Ja, sowieso': 75%
 - Hangt ervan af: 25%
 - Vertellen thuis alles wat ze uitspoken op school:
 - Nee 75%
 - Hangt ervan af: 25%
 - De ouders worden dan boos:
 - Ja 75%
 - Worden niet boos, noch vinden ze het grappig: 25%
- Als ik straf krijg:
 - Kan me dat niets schelen: 75%
 - Dan schaam ik me: 25%
- Helpt een camera?
 - Ik ga dan beter mijn best doen: Nee 100%
 - Ik ga dan minder klooiën: Nee / Maakt niets uit 100%.

6.4. Gevolgen met betrekking tot de klassencultuur

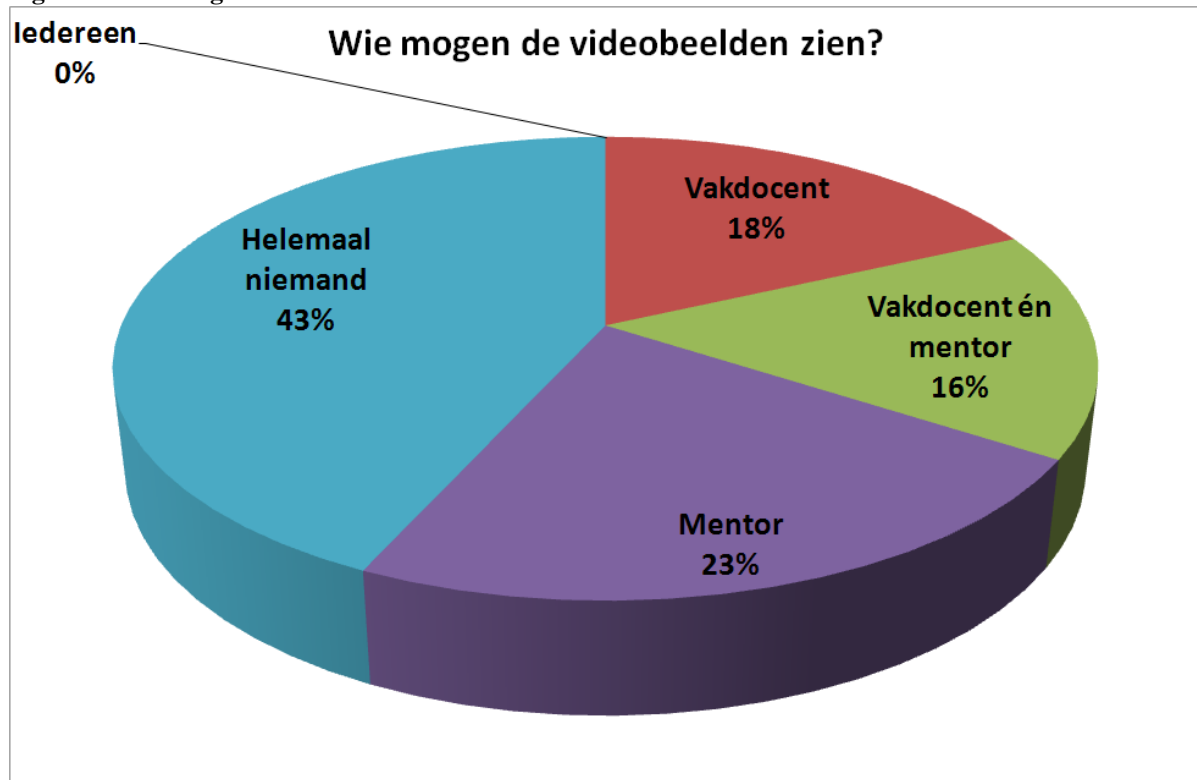
De aanwezige klassenculturen in de onderzochte groep zijn getracht te achterhalen met behulp van de vragen 14, 16, 26 en 27. Het blijkt dat alle leerlingen ervaren in een min of meer rommelige klas te zitten: slechts 2 van de 32 ondervraagden (6%) heeft op genoemde vragen met 'nee' geantwoord. Van degenen die op al deze vragen met ja antwoorden (6 leerlingen ofwel 19%) verwachten er vier dat een camera niet meer orde brengt en twee van wel (vraag 3).

6.5. Gevolgen met betrekking tot de sfeer

Hoe de sfeer in de klas volgens leerlingen gaat veranderen als er een camera geplaatst wordt is uitgezocht met behulp van de vragen 6, 8, 10 en 11. Het blijkt dat veel leerlingen verwachten dat de sfeer afneemt (vragen 6 en 8) en dat dit ook voor de vertrouwensband tussen docent en klas geldt (vraag 10 en 11). Het vertrouwen dat de docent in de leerling heeft wordt door de meesten (53%) verwacht gelijk te blijven.

6.6. Gevolgen met betrekking tot de beleving van privacy

Figuur 3: Wie mogen de beelden zien als er cameratoezicht is?

De privacybeleving met betrekking tot het plaatsen van camera's is uitgezocht met behulp van de vragen 28 t/m 33. Een aanzienlijk deel geeft aan (43%) dat het wenselijk is dat niemand van de gesuggereerde personen of instanties (docent in kwestie, mentor, afdelingsleiding, schoolbestuur, onderwijsinspectie) de videobeelden mag zien.

7. Conclusie

Het idee om in de klas camerasurveillance als hulpmiddel voor ordebewaking in te voeren wordt door zowel docenten als leerlingen verworpen. Beiden hebben de volgende bezwaren:

1. Het is een inbreuk op de privacy
2. Er gaat vermoedelijk geen preventieve werking vanuit
3. De sfeer zal negatief beïnvloed worden.

Voorts vrezen docenten een lange nasleep en vinden ze de maatregel te repressief. Docenten vinden het bovendien niet ethisch verantwoord. We zien hierin onze hypothese bevestigd.

De leerling-enquête is wellicht wat gekleurd, omdat hij plaatsvond op slechts 1 school met bovendien een vrij karakter.

Een vervolgonderzoek zou op meerdere scholen (van verschillende typen) kunnen worden gedaan om de generaliseerbaarheid te verbeteren. Daarnaast zou het interessant zijn langdurige observaties uit te voeren in klassen waarin een camera geplaatst is. Hieruit zou men kunnen afleiden of er daadwerkelijk geen preventieve werking van camerasurveillance uitgaat. Ook andere bezwaren en voordelen kunnen op deze manier in de praktijk getest worden. Verandert de sfeer in de klas echt? Ons onderzoek betreft tenslotte de inschatting die docenten en leerling doen van wat er daadwerkelijk zou gebeuren. Een andere optie is het uitvoeren van interviews (open vragen) met docenten en leerlingen. Hierbij zou dieper kunnen worden ingegaan op hun beweegredenen. Bovendien zou in een interview beter aangezet kunnen worden tot het zelf geven van nieuwe argumenten. Met name de docenten maakten nauwelijks gebruik van deze optie in de hier gebruikte vragenlijst.

Dit onderzoek laat zien dat er veel weerstand bestaat tegen cameratoezicht in de klas. Wij raden aan eerst naar draagvlak te zoeken binnen de school alvorens tot invoering over te gaan. Vermoedelijk is dit draagvlak dus afwezig en kunt u beter niet zo maar tot invoering over gaan. Daarnaast adviseren we eerst meer onderzoek te doen naar de effectiviteit van camerasurveillance in de school. Een dergelijk onderzoek zou ook weer invloed op het draagvlak kunnen hebben.

8. Referenties

1. **Het blijkt heel moeilijk om literatuur te vinden die de effecten van camera's volledig beschrijft. Enige discussie en beschouwingen zijn gevonden in de navolgende referenties (Fout! Verwijzingsbron niet gevonden. – Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.):**
 - a. http://www.cbpweb.nl/Pages/th_cam_start.aspx
 - b. http://www.cbpweb.nl/downloads_rapporten/rap_2003_cameratoezicht.pdf
 - c. http://www.nicis.nl/nicis/dossiers/Veiligheid/Preventie/Cameratoezicht/Evaluatie-cameratoezicht_1093.html
 - d. <http://retro.nrc.nl/W2/Nieuws/2001/04/28/Vp/wo.html>
 - e. http://www.volkskrant.nl/binnenland/article180419.ece/Cameratoezicht_leidt_niet_tot_meer_veiligheid
 - f. http://www.trouw.nl/krantenarchief/2000/09/26/2458500/De_schijnveiligheid_van_de_camera.html
2. Somers, T. (2009). *Achtergronden bij het Interpersoonlijk Perspectief*, hand-out IVLOS IPP.
3. Woolfolk, A. (2008). *Psychology in Education* (pp. 105 – 108). Harlow.
4. Verkuyl, H. *Zelfbeeld en faalangst*, hand-out IVLOS Pedagogiek 2.
5. Viorst, J. (1988) *Noodzakelijk verlies*, (blz. 120 – 30). Amsterdam: Anthos.
6. Crone, E. (2008). *Het puberende brein*. Amsterdam: Bert Bakker.
7. Smeets, A.H.C.M. *Camera's in het publieke domein, Privacynormen voor het cameratoezicht op de openbare orde*, COLLEGE BESCHERMING PERSOONSGEGEVENS, <http://www.cbpweb.nl>
8. Postbus 51, [www.postbus](http://www.postbus.nl)
9. Ebbens, S. & Ettekovén, S. (2009) *Effectief leren basisboek* (pp. 152). Groningen: .
10. Audi & Robert, ed. (1999) *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. 2nd. ed., Cambridge, UK: Cambridge University Press.